İDİL

ART NOUVEAU STİLİ ŞÖMİNELERİN MEKAN-MOBİLYA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

Hale DURMUŞ ATAŞ
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, haledurmusatas@esenyurt.edu.tr, ORCID:0009-0005-3801-6483

Durmuş Ataş, Hale. "Art Nouveau Stili Şöminelerin Mekan-Mobilya İlişkisi Bağlamında İrdelenmesi". idil, 121 (2025/6): s. 1118–1138. doi: 10.7816/idil-14-121-11

ÖZ

Art Nouveau akımı, sanayileşen dünyanın monoton üretimine bir tepki olarak ortaya çıkan, sanat ve zanaatın niteliklerini, işlevsellik ve mekan bütünlüğü ile harmanlayan güçlü bir tasarım anlayışına sahiptir. Bütüncül sanat eseri anlayışıyla, iç mekan tasarımlarında ortak bir dil oluşturmayı başaran Art Nouveau sanatçılarının eserlerinde, görsel ve biçimsel olarak özgün, sanatsal bir ifade hakimdir. Bu biçimsel ve sanatsal anlayışla tasarlanan iç mekan örneklerinde şöminelerin, odak noktası ve vurgu elemanı olarak kullanımının bütünsellik ve işlevsellik anlamında incelenmesi, tasarımda uyumlu ve tutarlı bir bütünlüğün temsili anlamında önem arzetmektedir. İç Mimarlık meslek eğitimindeki öncelikli konular arasında yer alan bütünsellik ve işlevselliğin bir arada çözümlenmesi ve sunumu bakımından örnek niteliği taşıyan Art Nouveau akımının önde gelen sanatçılarının iç mekân ve mobilya tasarımları, şömine örnekleri üzerinden irdelenmiş, şöminelerin iç mekan-mobilya ilişkisi, işlevsellik bağlamında alternatif bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Art nouveau stili şöminelerin iç mekan-mobilya ilişkisi bağlamında form birliği ve malzeme bütünlüğünün örnekler üzerinden analizi, iç mekan tasarımında bütünlüğün sağlanması hususunda iç mimarlık öğrencilerinin tasarım anlayışının geliştirilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Yapılan tasarım analizleri sonucunda şöminelerin iç mekan-mobilya ilişkisinde bağlayıcı bir güce sahip olduğu, görsel ve işlevsel konforun mekan-mobilya ilişkisi bağlamında sağlanabilirliğinin form birliği ve malzeme uyumuyla gerçekleşebileceği tespit edilmiştir. Günümüz şömine tasarımlarının mekanın elemanları ile aralarında benzerlik gösteren biçimsel ifadesine kıyasla, Art Nouveau stili şöminelerin tüm iç mekan kurgusu ve mobilya ilişkisinin irdelenmesi, iç mekanda iyi bir bütünü oluşturmak adına önem teşkil etmektedir. Bu amaçla nitel araştırma yöntemleri ile elde edilen bilgiler derlenmiş, araştırmanın bağlamına uygun olan örnekler düzenlenerek şömine ve alınlıkların iç mekanda tasarlanış biçimleri alternatif bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu sayede, Art Nouveau stili iç mekan tasarım anlayışının bütüncül ifadesinin sağlanmasında form birliği ve malzeme uyumunun önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Stil, Art Nouveau, Mekan, Tasarım, Şömine, Mobilya

Makale Bilgisi:
Geliş: 17 Ocak 2025 *Düzeltme:26 Mayıs 2025* *Kabul: 20 Temmuz 2025*

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Art Nouveau stilinin sanatsal ifadesinin anlamı, görsel ve işlevsel anlamda bütüncül tasarım anlayışına dayanır. Döneme ait iç mekan tasarımlarına bakıldığında, şöminelerin mekanın elemanları ve mobilyalar ile aynı dil birliği içinde olduğu, form birliği ve malzeme uyumu ile aralarında uyumlu bir bağ kurulduğu görülmektedir. Stile ait tasarlanmış her şömine özgün tasarıma sahip olup, mekan-mobilya ilişkisi bağlamında uyumlu ve tutarlıdır. Güncel şömine tasarımları, mekan-mobilya ilişkisi ve uyumu bağlamında irdelendiğinde, renk doku malzeme uyumunun sağlanamadığı bir çok örnek karşımıza çıkmaktadır. Oysa ki tasarımda mekanın bütünlüğünü sağlamak iç mekanın algılanmasında kolaylık sağlayarak, kullanıcının algı alanını zorlamak yerine kullanıcıya yardımcı olmakta mekanın kullanılabilirliğini desteklemektedir. Bu amaçla Art Nouveau stili şöminelerin mekan-mobilya ilişkisi bağlamında irdelenmesi, şöminelerin mekanda oluşturduğu bütüncül ifadenin örnekler üzerinden değerlendirilmesi, güncel şömine tasarımlarına; benzerlik gösteren biçimsel ifade tekrarından çıkartıp olumlu katkı sağlayacak, alternatif bir bakış açısı kazandıracağı ön görülmektedir.

Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak düzenlenen çalışmada, literatür taraması yolu ile elde edilen bilgiler derlenmiş, yorumlayıcı yaklaşımlarla örnekler analiz edilmiştir. Araştırmanın konusuna bağlı olarak Art Nouveau stiline ait yerinde tespit edilmiş örnekler, biçimsel ve ikonogratif analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Örnekler biçimsel analiz yöntemiyle, form, doku, renk, birim-bütün ilişkisi üzerinden incelenirken, ikonogratif yöntemde ise sanat yapıtının betimleniş biçimi, sembol ve motifler üzerinden çözümlenmiştir. Art Nouveau stilinin ortaya çıkış ve bitiş tarihleri olan 1888-1905 yıl aralığını kapsamaktadır. Araştırmanın kapsamına bağlı olarak, Art Nouveau stili şöminelerin iç mekan-mobilya ilişkisinin hem estetik hemde işlevsel bağlamda incelenmesi, form birliği-bütünlüğü, renk, doku, malzeme uyumunun örnekler üzerinden analizi iç mekan tasarımında bütünlüğün temsili anlamında farkındalık yaratacaktır. Yapılan literatür taramalarında Art Nouveau stili üzerine yapılan çalışmalarda, plastik sanatlar dahil olmak üzere; mimarlık, mobilya ve aksesuar tasarımı üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Konuyla ilişkili çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada, sanatsal anlamda nitelikli değere sahip olan Art Nouveau stili şömine ve şömine alınlıklarının, işlevsel ve görsel anlamda tasarlanış biçimleri iç mekan-mobilya ilişkisi üzerinden irdelenmiştir. Mimarlık, iç mimarlık ve mobilyada Art Nouveau stili genel özellikleriyle aktarılmış, şömineler ve alınlıklarda kullanılan malzemeler örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Akıma ait iç mekan tasarımlarında şöminelerin mekan-mobilya ilişkisini anlatabilmek amacıyla derlenen şömine örnekleri; hem tasarımsal hemde işlevsel anlamda tasarlanış biçimlerine göre birbirlerinden ayrıştırılarak, üç başlık altında incelenmiştir. Araştırmanın amacı, güncel şömine tasarımlarının benzerlik gösteren tasarımsal ifadesine kıyasla, Art Nouveau stili şöminelerin tasarlanış biçimlerine dikkat çekerek, şöminelerin mekan-mobilya ilişkisinde sağlanması istenen bütüncül tasarımın; form birliği ve malzeme uyumu ile elde edilebileceğini ortaya koymaktır.

Art Nouveau Akımının Oluşum Süreci

Sanayi Devrimi'nin etkisiyle hızlanan modernleşme süreci, endüstriyel üretimin yaygınlaşmasını sağlamış, ancak bu durum sanat ve zanaatlar tarafından hoş karşılanmamıştır. Fabrikasyon üretimin yaşam alanlarını dönüştürdüğü bu monotonluk sebebi ile sanatçı ve zanaatkarlar bu inceliksiz üretime tepki olarak, sanat ile zanaatı yeniden birleştirmeyi ve doğadan esinlenilen bir estetik anlayışı savunmayı amaçlamışlardır. Baytar'ın (2019), Batur'dan aktarımına göre, geçmişin sahip olduğu estetik değerler, hızlı, seri ve kalitesi düşük üretimlerin içinde yok olmaya başlamış, endüstrinin getirdiği sıradanlığa karşı tepkiler, sanayileşmenin ilk olarak başladığı İngiltere'den gelmiştir. William Morris'in öncülüğünde yeni bir akım oluşmaya başlamıştır (Baytar, 2019: 456).

Seri üretimle gelen standartlaşmaya bir tepki olarak, William Morris gibi isimlerin önderlik ettiği Arts and Crafts Hareketi İngiltere'de ortaya çıkmış, geleneksel el işçiliğini ve sanatsal değerleri öne çıkarmıştır. Art Nouveau akımı, bu fikirlerden esinlenerek doğayı merkeze alan, el işçiliğine ve estetik detaylara önem veren bir tasarım anlayışını benimsemiştir. Art Nouveau ismi, 1895 yılında Paris'te Samuel Bing tarafından açılan "Maison de l'Art Nouveau" (Yeni Sanat Evi) isimli bir galeriden alınmıştır (Boyla 2012). Bu galeride, genç sanatçıların ve tasarımcıların modern anlayışla ortaya koyduğu eserler sergilenmiş bu yeni tasarım anlayışı ilgiyle karşılanmıştır. Art Nouveau, geleneksel sanat akımlarından farklılaşarak dönemin hakim olduğu eklektik ve tarihselci üsluplarına karşı bir alternatif akım olarak ortaya çıkmıştır. Art Nouveau akımında genel olarak sanat için sanat görüşü hâkim olmuş, akımının sanatçıları, güzellik uğruna çalışmış,

"sanat için sanat" yapmışlar ve modern sanatın doğmasında öncü olmuşlardır (Krausse, 2005).

Wilkinson (2015), Art Nouveau stilini şöyle açıklamıştır; *"Victoria döneminin karışıklığı resmiyeti ve sanatsal canlandırmacılığına verilen en güçlü tepkilerden biri 1890 ile 1905 arasında Avrupa geneline yayılan bir sanat tarzı olan Art Nouveau'ydu. Doğal motifleri ve yalın kahve kıvrımları Prag'dan Paris'e pek çok şehrin mimarisini dönüştürmüş ve hareket Avusturya'da tutulan daha düşey üsluplarda dahil yerel çeşitlemelerle zengin bir külliyat meydana getirdi"* (Wilkinson, 2015: 92).

Art Nouveau, yalnızca Fransa'da değil, birçok ülkede farklı isimler altında benimsenmiştir:

- Almanya'da **Jugendstil** (gençlik)
- İtalya'da **Stile Liberty** (özgürlük)
- Avusturya'da **Sezessionstil** (ayrılma)
- İspanya'da ise **Modernisme** (modernista) olarak adlandırılmıştır (Boyla 2012).

Bu farklı isimler, akımın uluslararası çapta benimsenmiş olduğunu göstermektedir. İlhamını doğadan alan, organik formlarla, kıvrımlı tasarımların hakim olduğu bu üslup, çevreyle uyumu yakalayabilen, enerjik, gençliği çağrıştıran bir etkiye sahiptir. Doğayı hatırlatan bir stil olarak bilinen Art nouveau stilin merkezi Paris'tir. 1900 Paris dünya fuarı, Art Nouveau stilinin ortaya çıkışında önemli rol oynamıştır (Bridge, 2016: 172). Calloway ve Cromley (1991), 1890-1910 yılları arasında Art Nouveau akımını,"Fransa, Belçika ve Almanyada yayılan coşkulu kıvrımlarıyla, eğrisel formlarıyla benimsenen" bir stil olduğunu ifade etmişlerdir (Calloway, S., ve Cromley E., 1991: 336-337).

Art Nouveau Akımının Tasarım Anlayışı

Art Nouveau akımının temeli, doğaya ve organik formlara dayanmaktadır. El işçiliğinin öne çıktığı bu sanatsal akımın sanatçıları, bitkilerden, çiçeklerden, hayvanlardan ve akışkan organik formlardan ilham alarak kıvrımlı, asimetrik tasarımlar ortaya koymuşlardır. Art Nouveau sanatçıları ilhamı doğadan alarak, bitkisel motifler, sarmal kıvrımlı süslemeler ile mitolojik kadın figürlerini tasarımlarında kullanmışlardır (Brabazon & Redhead, 2013). Saray stillerinin tasarım ve uygulamalarında, klasik mimarinin öğeleri *"temel"* olarak kabul edildiğinden sanatçılar klasik anlayışın dışına çıkmamışlardır. Buna karşın Art Nouveau sanatçıları tasarımda geleneksel olana bağlı kalmadan, özgür olma inancıyla çalışmışlar, tasarlanan mobilyalarda bir takım soyut kavramlar ve semboller kullanmışlardır. Bu ifade şekli ile abartılı, dramatik bir nitelik ortaya koymuşlardır. Sivri köşelerden ve düz yüzeylerden olabildiğince kaçınılmış, mobilyanın temel yapısını ve yüzey donatımını asimetrik düzende tasarlamışlardır (Boyla 2012). Bridge(2016), Art Nouveau mimarisinde, asimetrik şekiller, kırbaç vuruşu etkisi veren kıvrımlı akışkan formlar, sarmal bitkiler, vitraylar, japon motifleri kullanıldığını, kıvrımlı bitkisel formlarda demir işçiliklerinin mimari tasarıma ek olarak kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca üslubun ilkelerine bağlı olarak tasarlanan her objenin *"Gesamtkunstwerk"* fikriyle düşünülerek tasarlandığını belirtmiştir(Bridge, N., 2016: 175). Gesamtkunstwerk, Art nouveau üslubunun ilkelerine göre tasarlanan her binanın, mobilyanın veya sanat eserinin tam bir uyum içinde *"bütünsel işlev"* göstermeleri anlamında, *"bütünlüklü sanat eseri"* anlamına gelmektedir (Haydaroğlu, 2011). El sanatlarına dayalı bir stil olan Art Nouveau, sanatın birçok dalında kendini göstermiştir. Günümüzde ağırlıklı olarak mimari eserlerle gündeme gelse de, resim, grafik, heykel, mimarlık, iç mekan tasarımı, mobilya, takı, tekstil, seramik, cam ve metal işleri gibi birçok alanda etkisi görülmüştür. Grafik sanatlar üzerine bu stilde çalışılmış bir çok eser bulunmaktadır. Akımın sanatçılarının süslemeye olan düşkünlüğü, bu eserlerde açıkça görülür. O dönemde gelişen yeni baskı teknolojileri ve yayınlar sayesinde, Art Nouveau akımı hızla geniş kitlelere ulaşmış, fotoğraflar, posterler ve renkli baskılar ile resimli sanat dergileri, yeni stilin yayılmasında önemli rol oynamıştır.

Görsel 1. Alphonse Mucha- The times of the day. (URL 1)

Art Nouveau'nun önde gelen temsilcilerinden biri olan Alphonse Mucha'nın görsel 1'de görülen eserinde, doğadan alınan motifler, yumuşak renk tonları ve zarif kıvrımlı çizgilerle, benzer kadın figürlerini bir arada kullanarak, Art Nouveau stilinin bütüncül tasarım anlayışını ortaya koymuştur. Bu eser sanatçının en bilinen ve beğenilen eserlerinden birisidir. Bu tür eserlerde her figür mevsimler, duygular veya doğanın döngüsel kesitlerini yansıtır. Dört figür, bir bütün olarak dengeli ve uyumlu bir kompozisyon oluşturur. Mucha, tasarım hayatı boyunca, resim, poster, reklam afişleri ve kitap çizimleri üzerine çalışmış aynı zamanda mücevher, halı, duvar kağıdı ve tiyatro setleri de tasarlamıştır (Balkan, 2017: 1501). Muchanın ilgi gören çalışmalarının yanı sıra dönemin grafik tasarımcıların özgün çalışmaları afiş tasarımının bağımsız bir sanat dalı haline gelmesine sebep olmuştur (Selz & Constantine, 1960: 33).

"Art Nouveau sanatında özellikle resimde simgeci öğeler geniş yer tutar. Özellikle dinsel kökenli olan resimlerde simgeci sanatın derin izleri görülebilir. Ayrıca, reklâm resimlerinde de simgeciliğe önem verilmiştir. Simgecilik, portrelerde ve posterlerde de reklâm amacıyla içice kullanılır" (Ayaydın, 2015: 69).

Mimari, iç mimari, mobilya olmak üzere, grafikte ve tekstilde birçok sanat dalında Art Nouveau stilinin örneklerini görmek mümkündür. Bu bütüncül anlayıştan yana olan sanat akımının doğadan ilham alarak tasarımlarına aktardığı nitelikler ve özellikler üzerinde durmak önem arz etmektedir.

• Sarmaşığa benzeyen kıvrımlı dallar, uzun ve yayvan yapraklar, su dalgaları, lale, zambak, nilüfer, su sineği, tavus kuşu, deniz canlıları, gizemli genç kadın figürleri tasarımlarda öne çıkan detaylardandır (Boyla 2012).

•Doğadan öykünerek tasarlanmış tüm kompozisyonlarda tabiat'ın renkleri ve pastel tonlar kullanılmıştır. Eserlere bakıldığında ağırlıkla yeşil ve sarı renklerinin açık tonlarının kullanıldığı görülmektedir (Madsen, 1975: 109).

• Art Nouveau sanatçıları tasarımlarını ahşap, taş ve mermer gibi doğal malzemeler kullanarak, akışkan formlar ve organik motiflerle şekillendirmiş, cam ve seramik gibi parlak yüzeylerde ışık ve desenlerle estetik vurgu yaratmışlardır. Metal işçiliğinde dökme demir, bronz ve pirinç, zarif kıvrımlar ve detaylar oluşturmak için kullanılmıştır.

• Altın kaplama, vitray ve emaye gibi süslemeler ise tasarımlara lüks ve ince bir işçilik katmıştır (Boyla 2012).

Mimarlıkta Art Nouveau

Art Nouveau akımının sanatçıları, mimarlıkta estetik ve fonksiyonelliği birleştirerek, modern tasarım anlayışını geliştirmişlerdir. Bu akım, mimarlık tarihinde hem yenilikçi hem de doğayla uyumlu bütüncül sanat anlayışının simgesi olarak kalmıştır.

Victor Horta, Belçika'da bu akımın öncüsü olmuş ve Hotel Tassel'de çalıştığı gibi eserlerinde kıvrımlı hatlar, dekoratif demir işçiliği ve organik formlarla yeni bir mimari dil yaratmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Victor Horta'nın mimarlığı Belçika'nın yerleşik stillerinde devrim yaratarak Art Nouveau stilini tüm Avrupa'ya yaymıştır.

"Onun hareketli, organik tasarımları diğer binaların sertliğiyle büyük bir tezat oluştursa da, çok yetenekli bir mimar ve zanaatkâr olması dolayısıyla, binaları sağlam, rasyonel ve son derece işlevseldir. Bu aranan kombinasyonun belki de en iyi örnekleri onun Brüksel şehir evleridir" (Swofford, 2010: 13).

Görsel 2. Hotel Tassel-Brussels, 1894(URL 2).
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Aynı şekilde, Fransa'da Hector Guimard, Paris'in ünlü metro girişlerini tasarlamış Art Nouveau'nun şehir yaşamına entegre olmasını sağlamıştır (Birol Özerk, 2013: 46-53). İspanya'da ise Antoni Gaudí, doğadan aldığı ilhamı mimaride benzersiz formlara dönüştürerek bu akımın en özgün temsilcilerinden biri olmuştur. "Gaudi'nin bir mimar olarak tüm çalışmaları doğanın rehberliği sayesinde mümkün olmuştur. Ayrıca, doğanın temel bir yönünü sentezleyebilmiş, bu da sürekliliğin bir değer, bir zeka değeri ve bir kalite göstergesi olarak yapılandırılmasına yol açmıştır" (Nasir ve diğ. 2022: 316).

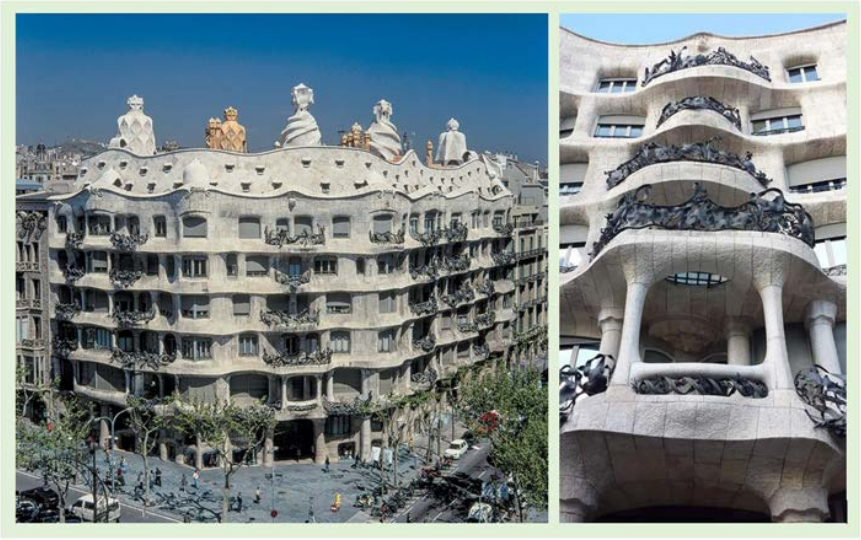

Görsel 3. Casa Mila-Antoni Gaudi (URL 3).

(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Binaların dış cephelerinde, dövme demir korkuluklar kıvrımlı ve detaylı süslemeleriyle dikkat çekmektedir. Örneğin, Antoni Gaudí'nin Barselona'daki Casa Batlló ve Casa Milà yapılarında demir malzemenin kullanıldığı, kıvrımlı korkuluklar görülmektedir (görsel 3). Bu stilde dövme demir ve metal işleri, hem estetik hem de yapısal açıdan mimari, iç mekan ve mobilya detaylarında önemli rol oynamaktadır. Metalin esnekliği ve dayanıklılığı, sanatçıların ve zanaatkarların yaratıcı vizyonlarını somutlaştırmalarına olanak tanımıştır. Metal işlerinde stilin genel özelliklerine bağlı olarak sert ve düz çizgiler yerine yumuşak ve dalgalı hatlar tercih edilmiştir. Bu hareketli bitkisel çizgiler yaşayan hareketli bir tasarım algısını oluşturur. Doğadan esinlenilen bitki, çiçek, yaprak ve hayvan figürleri metal işlerinde yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Asimetrik kompozisyonlar, tasarımlara dinamizm ve hareket katmış, stilin doğadan aldığı bu motifler, metalin akıcı ve kıvrımlı formlarıyla birleşerek estetik bir bütünlük oluşturmuştur. Demir malzemenin yanısıra dönemin mimari cephe örneklerinde ahşap, kıvrımlı ve süslemeli kapılar ile pencerelerde hem dayanıklılık hem de kolay şekil alabilen yapısı sebebiyle tercih edilen malzemelerden birisidir. Çiçek ve sarmaşık motifleriyle oyulmuş ahşap kapılar, Art Nouveau mimarisinin simgelerindendir. Ahşap, Art Nouveau stilinin ruhunu taşıyan sıcak, organik ve doğal bir malzemedir. Hem işlevsel hem de dekoratif tasarımlarda kullanılan ahşap, bu dönemin doğaya olan hayranlığını ve el işçiliğine verdiği önemi yansıtmaktadır. Akımın sanatçıları, zanaatkârlıkla endüstriyel yenilikleri birleştirerek, mimarlıkta özgün bir dönem yaratmışlardır. Yapılarda ahşap, cam, seramik, metal gibi malzemelerin uyumlu bir bütünü oluşturacak biçimde, sanatsal bir şekilde kullanımı öne çıkarken, vitraylar, sırlı mozaikler ve dövme demir detaylar tasarımın niteliğini arttırmıştır. *"Art Nouveau Dönem mimarisinin Belçika'daki en yetkin isimlerinden biri olan Victor Horta, eserlerinde cam malzemeye estetik değer kazandırmıştır. Mimar, ressam ve tasarımcı Henry Van de Velde, Art Nouveau tarzında ürettiği eserleriyle cam sanatına katkı sağlayan bir diğer önemli isim olmuştur"* (Ağatekin ve Turan, 2019: 1367).

İç Mekan ve Mobilya Tasarımında Art Nouveau

Art Nouveau stili iç mekan örneklerinde, mekanın elemanlarının mobilya ve aksesuarlarla iyi bir bütünü oluşturmak adına uyumluluk gösterdiği, mekan mobilya ilişkisinin sağlanmasında ortak bir dil oluşturulduğu görülmektedir. Doğadan öykünerek tasarlanan Art Nouveau stili iç mekanlarda, kullanılan malzemelerin renk ve dokusunun mekanda yaratılmak istenen algıyı destekler nitelikte olduğu, mobilyanın mobilyayla ve mobilyanın mekanla arasında malzeme benzerliği ile uyum sağlanırken, mobilyaların, mekanın elemanlarıyla biçimsel olarak yakınlaştığı görülmektedir. Art Nouveau dönemi sanatçılarının eserlerine bakıldığında, takım anlayışının hakim olduğu, görsel ifadeye ek olarak tasarımın işlevsellikle bir bütün olarak düşünüldüğü, birçok işlevi bir arada yerine getiren bir bütün olarak tasarlanmış örnekler karşımıza çıkmaktadır. Boyla (2012), bir bütün olarak tasarlanan çeşitli işlevlere sahip olan art nouveau stili mobilyaların çeşitli fonksiyonları yerine getirmek üzere tasarlandıklarını *"karmaşık"* bir yapıya sahip olduklarını belirtmiştir. Örnek olarak, *"kanepenin arkalığının üstünde raflar, kolluğunda sehpa tablası, oturma yerinin altında sandık"* bulunabildiğini, akımın sanatsal anlayışında işlevselliğin ve mekân bütünlüğününün sanatsal ifade kadar önemli olduğunu belirtmiştir (Boyla, 2012).

Görsel 4. Hector Guimard tasarımı mobilya örnekleri (URL 4).

Görsel 4' de görülen mobilya örneği, estetik ve işlevsellik bağlamında mobilyanın mobilyayla arasında kurulan bağın göstergesi olarak kabul edilebilir. Art Nouveau stilinin organik hatları, doğadan ilham alan motifleri ve detaylı ahşap işçiliği, mobilyaya hem sanatsal hem de işlevsel nitelik kazandırmıştır. Çekmece kulplarının tekrarı, birimlerin kademeli yükselişi tasarımda ritmik bir düzen oluşturmuş, çerçevedeki kıvrımlar ve ahşap üzerindeki akışkan hatlar bu ritmi desteklemiştir. Mobilyanın farklı bölümlerindeki detaylar (örneğin, dolap kapaklarının formu ve aynanın etrafındaki kıvrımlı süslemeler) genel bir ritim içinde çeşitlilik yaratmıştır. Asimetrik düzenleme ve kıvrımlı formlarıyla görsel olarak ilgi çekici bir bütünü oluştururken, dolu-boş dengesi ve hiyerarşik düzeniyle tasarım prensiplerini karşıladığı görülmektedir.

Boyla (2012), Hector Guimar'ın (1867-1942) mobilya tasarlarken ahşabı biçimlendirmede bütün imkanları kullanıldığını, mobilyanın tüm yapısının kavisli çizgilerden oluşturulduğunu ifade etmiş ve sanatçının Art nouveau stili mobilyanın Paris'te en çok anılan ustalarından biri olduğunu vurgulamıştır (Boyla 2012). Art Nouveau stili her bir mobilyanın mekana özel olarak tasarlandığı ve biçimsel benzerlik ve malzeme uyumu bakımından mekanla ve diğer öğelerle aralarında bir bağ kurulduğu görülmektedir. Yüksel'in (2012), Philip Jhonson'dan aktarımına göre bütünün, parça ile diğer parçalar arasındaki ilişkiyi kurguladığı, bu parçaların bir şekilde mekan içindeki yerlerini belirten bir kod taşıdıklarını ve bu kodun, onların bir ailenin parçası olduklarını gösterdiğini ifade etmiştir (Yüksel, F., 2012: 47).

Görsel 5. Hill House- Glasgow (URL-5).

Görsel 5'te Mackintosh tasarımı iç mekan örneğinde sanatçının dikey çizgilerde ve bitkisel formlarda çalıştığı, form birliği, renk, doku, malzeme uyumunun mekan ve elemanları arasında bütüncül bir uyum oluşturduğu görülmektedir. Art Nouveau, doğanın yumuşak ve kıvrımlı hatlarını tasarımın merkezine almış, iç mekan kompozisyonunda, duvar kağıtlarında, döşeme desenlerinde ve mobilya detaylarında bu formları stilize ederek kullanmıştır. Özellikle mobilyalarda, sandalye ve masa ayaklarında sarmaşık dallarını anımsatan eğrisel formlar kullanarak gövdeyi desteklemiştir.Art Nouveau, mekandaki her öğeyi uyumlu bir bütünün parçası olarak görmüştür. Mobilya, duvar süslemeleri, aydınlatma elemanları ve hatta kapı kolları gibi detaylar aynı estetik anlayışla tasarlanmıştır. Mimari, iç mekan ve mobilya tasarımı arasındaki bu uyum, stilin tasarım anlayışının karakteristik özelliğidir. Art nouveau stiline ait iç mekan ve mobilya tasarımlarında, kullanılan malzemelerin renk ve doku ve nitelik olarak çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Cam, demir, ahşap ve seramik gibi malzemelerin sanatsal bir işçilikle harmanlanması, Art Nouveau stili tasarımların niteliğini arttırmaktadır. Vitray camlar, dövme demir korkuluklar ve zarif ahşap oymalar, dönemin iç mekan tasarımında öne çıkan malzeme ve işçilik detaylarındandır. Döneme ait iç mekan tasarımlarında stile özgü tasarlanmış seramik karo ve mozaikler, zemin ve duvar kaplaması olarak, merdiven boşluklarında, banyolarda, mutfaklarda ve şömine çevresinde olmak üzere, döşeme, duvarlar ve tavanlarda yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Duvar ve zemin malzemesinde akımın tasarımsal ifadesini ortaya koyan çiçek, yaprak ve sarmaşık desenleri kullanılmıştır. Banyo ve mutfak gibi işlevsel alanlarda, dekoratif fayansların hem estetik hem de hijyenik bir çözüm olarak kullanıldığı görülmektedir. Mobilya ve dekoratif objelerde ise seramik malzemenin seramik paneller ve detaylarda, hem dayanıklılık hem de dekoratif katkı sağlamak için kullanıldığı görülmektedir. Seramik vazolar, lambalar ve heykeller, dönemin bitkisel ve figüratif tasarım anlayışını sergilemek için yaygın olarak üretilmiştir. Tasarımcılar seramik vazolarda ve lambalarda doğadan alınmış motiflere ağırlık vermişlerdir. *"Doğanın önemli bir özelliği, formların sürekliliğidir. Bu süreklilik, bütünün bütünlüğünü korurken her bir parçanın amacının yerine getirilmesini sağlar. Bu, doğadan öğrendiğimiz form ve işlevin mükemmel birleşimidir"* (Nasir ve diğ. 2022: 316).

Art Nouveau Stili Şömineler

Şömine, tarih boyunca işlevsellik, estetik ve sosyal anlamlarıyla mekan içinde kullanılan önemli bir unsur olmuştur. TDK'nın yayımladığı Güncel Türkçe Sözlük'te *"odalarda, genellikle duvar kenarlarında tuğla veya taştan yapılmış, bacası olan yer; ocak"* olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Hasol'un (1975), mimarlık sözlüğünde Şömine*, "Salonda veya bir terasta, duvar kenarında veya ortada yapılan alafranga odun ocağı, ocak"* olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1975: 480). Orta Çağda ısı, ışık ve yemek pişirme gibi temel ihtiyaçlar için kullanılmaya başlayan şömineler, zamanla işlevsel ve görsel olarak mekanın konforunu arttıran, estetik bir tasarım

öğesi haline gelmiştir. Geçmişten günümüze şömine, hem işlevsel hem de tasarımsal anlamda değişime uğramış, mekanın karakterini ve atmosferini tanımlayan, insanları çevresinde toplayan bir odak noktası haline gelmiştir. İç mekân tasarımcıları şöminelerin mekan içindeki rolünü belirlerken, işlevsel özellikleri ön planda tutup, kullanım kolaylığını bağlı olarak şöminenin mekânsal konumunu belirlemeye çalışırlar. Her mekanın kendine has özellikleri ve elemanları olduğundan şöminelerin mekanın elemanları ile arasındaki oran-orantı, malzeme uyumu ve form birliğinin sağlanması mekanın bütüncül algılanmasını bağlamında oldukça önemlidir. Bu sebeple ısınma aracı olarak kullanılan şöminelerin yeri ve konumu sirkülasyon başlamında mekanla doğru orantıda çalışıp, form ve malzeme birliği bakımından mekanla uyum sağlamalıdır. İç mekan tasarımında önemli bir yere sahip olan şömineler, mekanda bir odak noktası, vurgu elemanı yada mekanın elamanları için bağlayıcı özellikte etkin rol alabilmektedirler. Ching ise benzer olarak şöminenin mekanda oluşturduğu etkiyi şöyle açıklamıştır. *"Ateş olmasa bile şömine, bütün ilginin toplandığı yerdir ve bir mekanın düzenlenme aşamasında odak noktasını oluşturur"* (Ching, 2004: 236). Art Nouveau tasarımcıları, iç mekanı tasarlarken mekanın elemanlarını bir bütün olarak değerlendirmiş, form birliği ve malzeme uyumuna önem göstermişlerdir. Şömineleri tek bir parça olarak tasarlamanın yanı sıra özel olarak bir mekanın tasarım kimliğine uygun olarak mekanın mobilyalarıyla bir bütün oluşturacak biçimde ve özelliklerde tasarlamışlardır. Akımın önde gelen tasarımcılarının çalışmalarında, duvar açılımlarına bakıldığında, genellikle merkezi bir noktaya yerleştirilen şöminelerin odak noktası haline getirilerek hem işlevsel hemde estetik anlamda mekan kurgusunda önemli yer teşkil ettiği görülmektedir. Günümüzde Art Nouveau stili şömine örneklerine bakıldığında farklı malzeme ve işçiliklerle çalışılarak tasarlanmış şömine ve alınlıkların, yerinden alınarak farklı yaşam alanları için satışa çıkarıldığı bilinmektedir. Çalışmada tasarlanış biçimine göre irdelenen şömine ve şömine alınlıkları, verilen örneklerde kullanılan malzeme işçilik ve tasarım biçimine göre analiz edilmiştir.

Art Nouveau Stili Şöminelerde Kullanılan Malzemeler

Art nouveau akımının sanatçıları doğadan aldıkları bitkisel kıvrımları mekanın elemanlarına aktarabilmek amacıyla kolay işlenebilecek, bükülüp kolayca şekil verilebilecek malzemeler kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu amaçla ahşap, demir ve seramik malzemenin yoğun olarak iç mekan ve şömine tasarımlarında kullanıldığı görülmektedir. Bütüncül tasarım anlayışıyla öne çıkan iç mekan tasarımlarında, mekanın elemanlarının form birliği ve malzeme uyumu ile aralarında bir bağ kurulduğu, tasarım ilkelerinden birlik, bütünlük, süreklilik ve tamamlama ilkelerini karşıladıkları görülmektedir. İç mekan tasarımlarında mekanın elemanlarında, mobilya ve aksesuarlarda birbirinden farklı bir çok malzemenin bir arada birbirine uyumlu bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Şöminelerde ve şömine alınlıkların da genellikle dökme demir malzeme, seramik (fayans) ve ahşap malzemenin kullanıldığı görülmektedir (Churchill-Spencer, H., 2008: 346).

- Şöminelerde seramik malzemenin kullanımı

Art nouveau tasarımı şöminelerde seramik malzeme, kolay şekil alan yumuşak yapısı itibarı ile akımın stilistik desenlerinin işlenip renklendirilebilmesi sebebiyle duvarlarda, zeminlerde, mekanın elemanlarında ve aksesuarlarda tercih edilen malzemelerden biridir.

Görsel 6. Muller tasarımı seramik şömine alınlığı (URL 6).

Görsel 6' da yer alan bu şömine alınlığı *Muller-Luneville* imzalıdır, cam tasarımlarıyla tanınan Muller kardeşlerden biri tarafından tasarlandığı düşünülmektedir (URL 6). Form ve malzemenin birbirini destekleyen bütüncül uyumu, akışkan formun hareketi ile seramiğin parlaklığını birleştirerek tasarımda görsel konfor ve dengeyi oluşturmuştur. Muller tasarımı şömine dayanıklı ve uzun ömürlü yoğun bir seramik olan stoneware malzemeden yapılmıştır. Gövdenin güçlü, heykelsi tasarımı, şöminenin üretildiği 1900'lü yıllarda Art Nouveau stilinin bilinen özelliklerini yansıtmaktadır. Deniz dalgalarının kıvrımlı çizgileri ve merkez figürü saran saçların

karmaşık kıvrımlarının yılanlara dönüşmesi mitolojik figürleri anımsatmaktadır. Kullanılan yeşil ve sarı renklerin stilin doğadan esinlenerek kullandığı renklerle eşleştiği görülmektedir.

- Şöminelerde ve alınlıklarda ahşap malzemenin kullanımı

Ahşap malzeme, Art Nouveau stili iç mekan ve mobilya tasarımlarında hem temel yapı malzemesi hem de dekoratif bir araç olarak kullanılmıştır. Art Nouveau stili mobilyalarda, sert geometrik şekillerden kaçınılarak akıcı, organik formlar kullanılmıştır. Art Nouveau stilinin kıvrımlı hatlarını oluşturmak için elverişli bir malzeme olan ahşap, iç mekan tasarımlarında kapı kanatlarında, alınlıklarda, merdiven trabzanlarında, şömine alınlıklarında ve mobilyalarda organik formlarda oyulmuş veya kıvrılmış ahşap işçilikleri ile öne çıkmaktadır. İç mekan duvarlarında ahşap malzemenin dengeli bir biçimde mekanı sardığı görülmektedir. Duvarlarda kaplama olarak kullanılan ahşap malzeme bütünlüğü sağlama amacıyla şömine alınlığı olarak mekanda bir bütünü oluşturmak amacıyla kullanılan doğal malzemelerden birisidir.

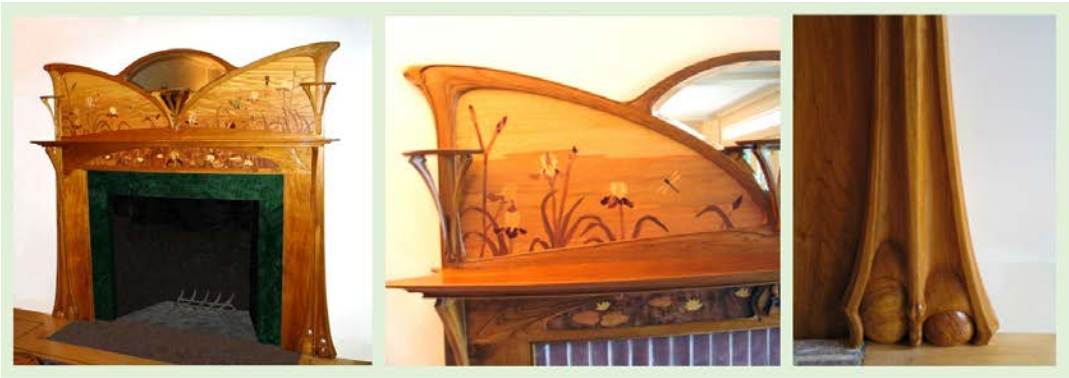

Görsel 7. Art Nouveau stili şömine alınlığı(URL 7).
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Art Nouveau'nun akışkan, kesintisiz ve zarif çizgilerini yansıtan bu ahşap şömine örneğinde, (görsel 7), keskin köşelerden kaçınılmış, her detay yumuşak geçişlerle birbirine bağlanmıştır. Art Nouveau'nun doğayı soyut bir biçimde sanat eserine dönüştürme anlayışıyla tasarlanmış olan bu şömine alınlığının yapımında çok çeşitli egzotik ağaç ve ahşap kaplama kullanılmıştır. Ahşap işçiliği olarak ise oyma tekniği ile ahşap kakma tasarımı yapıldığı görülmektedir. Şömine alınlığının sağ ve sol, zemine oturan parçalarının bir ağacın kök ve gövdesi gibi, kökleriyle birlikte tohumlarına da benzetilebilir. Bu, tasarım tamamen doğaya referans veren, organik bütünlük oluşturan doğanın bir parçası olarak düşünülebilir. Art nouveau stilinde bu anlayışla detaylandırılmış çok çeşitli tasarım örnekleri vardır. Birbirinden farklı niteliklerde olan özgün tasarımıyla öne çıkan Art Nouveau stili şöminelerde ahşap malzemenin kullanımını ve işçilik detaylarının incelenmesi örnek teşkil edebilmesi açısından önem arz etmektedir.

- Şöminelerde ve alınlıklarda demir malzemenin kullanımı

Art Nouveau akımında el işçiliğiyle öne çıkan, dövme demir ve metal işleri, sanat ve zanaatın birleşimini temsil eder. Metal malzemenin şekillendirilebilirliği sayesinde sanatçılar, doğadan esinlenilen organik ve akıcı formları hayata geçirebilme olanağı bulmuşlardır.

Görsel 8. Art Nouveau stili şömine alınlığ (URL 8).

Görsel 8'de bulunan şömine örneğinde, dökme demir malzeme ile birlikte seramik malzemenin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Gül motiflerinin Art Nouveau stiline has kıvrımları, kabartmalı süslemelerle üst alınlıktan başlayıp çerçeve oluşturacak şekilde şömine çevresinde kullanıldığı görülmektedir. Simetrik bir tasarıma ait olan şömine alınlığının(çerçevesinin) iç kenarlarında seramik karoların kullanıldığı, çini karoların tavus kuşu tüyleri ve yaprak desenlerine sahip olduğu görülmektedir.

Görsel 9. Yenilikçi akımlara ait tasarım örnekleri (URL 9).

(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından düzenlenmiştir).

Görsel 9'da Modern dönemde ortaya çıkan yenilikçi akımlardan Arts and Crafts, Art Nouveau, ve Art Deco tasarım anlayışlarını karşılaştırmak amacıyla, akıma ait malzeme örnekleri ve şömine alınlıkları bir araya getirilmiştir. Bu üç akımın mekan tasarımlarında ortaya koydukları bütüncül uyumun yanında, aralarında farklılık gösteren tasarım anlayışı, araştırmanın bağlamına uygun olarak form, doku, malzeme ve renk seçimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Arts and Crafts akımında şömine tasarımlarında yatayda ve dikeyde simetrik köşeli formlar görülürken, malzeme olarak ahşap, seramik ve doğal taş malzeme bir arada kullanılmıştır. Art Deco stili tasarımlarda ise tekrar öğesinin geometrik formlarla belirgin bir biçimde öne çıkarıldığı, malzemelerin pürüzsüz ve parlak olduğu, kontrast renk seçimleri ile tasarımlarda zengin bir uyum sağlandığı görülmektedir. Art Nouveau stili şömine alınlığının organik formlarda tasarlanışı dikkati çekerken, sarmal bir düzenin oluşturduğu dal ve yaprak süslemelerinin kabartma işçiliğiyle öne çıkarıldığı görülmektedir. Arts and Crafts ile Art Deco akımları arasında 1988 yılında ortaya çıkan Art Nouveau stilinin doğadan ilham alarak ortaya koyduğu tasarımsal ifade, organik formlarla sarmal bir yapıdan oluşan tasarımlarının farklı malzeme, desen ve semboller kullanılarak

betimleştirilmiş bütüncül uyum, Art Nouveau akımını diğer akımlardan ayıran ve farklılaştıran karakteristik özelliklerdir.

Art Nouveau Stili Şöminelerde İç Mekan-Mobilya İlişkisi

Art Nouveau stili iç mekan tasarımlarında, şöminelerin donatı elemanları ve mobilyalarla arasında oluşan bütüncül uyumun, tasarım birliği ve bütünlüğünün sağlanması bağlamında vurgulanması günümüz iç mekan ve şömine tasarımlarına örnek olması açısından önem arz etmektedir. Akımın tasarımsal anlayışının işlevsellik, form birliği ve malzeme çeşitliliği bakımından güçlü bir ifadesi vardır. Bu ifade sebebiyle Art Nouveau stili iç mekan tasarımları form birliği başta olmak üzere, renk doku malzeme uyumu bağlamında değerlendirilmelidir. Art nouveau eserlerine bakıldığında birbirinden farklı formlarda ve malzemelerde bir çok şömine tasarımı yapıldığı görülmektedir. Bu tasarımların özgün tasarımlar olduğu aynı zamanda form ve malzeme birliği bağlamında mekanın elemanlarıyla bir bütün olarak tasarlandığı görülmektedir. Mekanın odak noktasına vurgu yapmak amacıyla yerleştirilen şömineler kimi zaman yalnız, kimi zaman bir duvar kompozisyonunda yada tasarlanan mobilyanın bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yenilikçi akımlara bakıldığında daha farklı olarak Art Nouveau stili iç mekan tasarımlarında mekan içinde özel alanlar tasarlandığı ve bu tanımlı alanların şömine köşesi haline getirildiği görülmektedir. Tasarlanan bu alternatif alanların şömine tasarımlarıyla stilin bağlamına uygun bir biçimde form birliği ve malzeme bütünlüğü bakımından mekanda birlik ve bütünlük sağladığı görülmektedir.

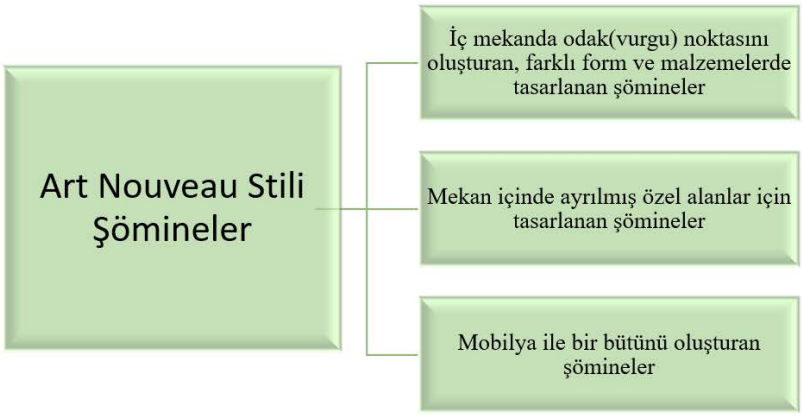

Tablo 1.Art Nouveau stili şöminelerin mekan mobilya ilişkisi bağlamında irdelenmesi.

Yapılan literatür araştırmalarında, Art nouveau stili iç mekan tasarımlarında şöminelerin odak noktası olarak mekanda yer aldığı, farklı biçimlerde ve çeşitli malzemelerin bir arada kullanılarak tasarlandığı şaşırtıcı ve özgün örnekler karşımıza çıkmaktadır. Tasarlanış biçimi nedeniyle tasarım anlayışına vurgu yapabilmek amacıyla şömineler üç farklı başlık altında incelenmiştir.

- İç mekanda odak(vurgu) noktasını oluşturan, farklı form ve malzemelerde tasarlanan şömine ve alınlıklar

Art Nouveau sanatçıları tasarladıkları her mekanı mimari ile uyumlu bir bütün olarak düşünmüş, mekanın elemanlarının herbirini, bütünü temsil edecek formda ve nitelikte tasarlamışlardır. Art Nouveau stili şömine tasarımlarına bakıldığında organik ve akışkan formuyla çeşitli malzemelerin bir arada kullanıldığı, birbirinden farklı şömine ve alınlıklar karşımıza çıkmaktadır. Hem estetik hem işlevsel anlamda mekana nitelik kazandıran bu şöminelerin mekanla bütüncül bir uyum içinde olduğu görülmektedir.

Görsel 10. Hotel Solvay,1895-1900 (URL 10).

(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 10'da bulunan Victor Horta tasarımı şöminenin, organik bitki formlarında tasarlandığı metal işçiliğe sahip bronz malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Parlak malzemesi ve bitkisel formu ile mekanda vurgu noktası haline gelen bu şömine alınlığında duvarın ayna ile kaplandığı, bitkisel kıvrımların şöminenin çerçervesini sararak, duvarlarda hareketliliğin, bitkisel kıvrımlarla devamının sağladığı görülmektedir. Form birliğinin yanında, aynı renk tonlarının ağırlıkla kullanıldığı, malzeme seçimlerinde doku uyumunun sağlandığı görülmektedir. *"Horta, Viollet-le-Duc'un çalışmalarının teorik temellerinden ilham aldı ve 1893'ten itibaren Art Nouveau kavramlarını uygulamaya koydu. Bunun sonucunda, çoğu Brüksel'de (Belçika) bulunan bazı dikkat çekici demir yapılar inşa etti. Yenilikçi kavramsal ruha ek olarak, mimarın en büyük başarısı, o zamanlar sadece endüstriyel kullanım için kabul edilen 'demir' malzemesini binaların tasarımına sokmasıydı"* (Collette Q. ve diğ., 2010: 373).

Görsel 11. Butik Fouquet-Musée Carnavalet, Paris (URL 11)

(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 11'da verilen Alphonse Mucha tasarımı iç mekan örneği, dönemin zanaatkârlık anlayışını gösteren nitelikli örneklerden birisidir. Doğadan öykünerek tasarlanmış bu mücevher mağazasında ilk olarak tavus kuşları dikkati çekmektedir. Bitkisel süslemeler kıvrımlı çizgiler tavandan zemine kadar mekan içinde uyumluluk göstermektedir. Duvarların her biri orantılı bir şekilde parçalara bölünmüş, ve her bir parçanın içi bütüne uygun olacak şekilde tasarlanmıştır. Mekana özel tasarlanan şöminenin bitkisel formunun bütünle uyumluluk gösterdiği, şömine alınlığında çalışılan metal işçiliklere ek olarak aydınlatma elemanlarının şömineye entegre edilerek tasarıma nitelik kazandırdığı görülmektedir. Sarı ve yeşil tonlarının ağırlıkla hissedildiği iç mekanda yumaşak renk geçişleri sağlanmış, bitkisel motifler ve dairesel formlar zemin, duvar ve tavanlarda birbirini tamamlayacak biçimde çalışılmıştır.

Görsel 12. Villa Majorelle (URL 12)
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 12'de yer alan iç mekan örneğinde şömine, yemek odasında duvarlardan bağımsız olarak mekanın merkezine konumlandırılmış, mekânın görsel odağı haline getirilmiştir. Seramik ve metal malzemenin bir arada kullanıldığı şömine gövdesinin bitkisel formlarda ve dokuda tasarlandığı görülmektedir (Krastins, J. 2023: 69). Mekanın stiline uygun olarak duvar ve tavan birleşimlerinde şöminenin formu ile ilişkili olarak, cam ve kapı üstlerinde doğadan alınmış manzaralar ve bitkisel motifler çalışılmıştır. Şömine gövdesi de orman içinde bulunan bir ağacın gövdesine benzetilerek kompozisyonda bütünlük sağlanmıştır.

- Mekan içinde ayrılmış özel alanlar için tasarlanan şömineler

Akımın mimari örneklerine bakıldığında şöminenin işlevsel ve görsel niteliğinden faydalanılarak, tasarlanış biçiminin, çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Akımın tasarımsal anlayışına bağlı olarak mekanı değerlendirme biçimi, görsel ve işlevsel anlamda örnek alınması bakımından önem arz etmektedir. Şöminelerin yaşam alanları içinde ayrılmış özel alanlar içinde tasarlanması, alternatif bir iç mekan olarak mekana nitelik katmaktadır. Çeşitli malzemeler kullanılarak mekan içinde tanımlanan bu özel alanlar şömine ve oturma elamanlarıyla gizli bir bahçe yada bir ağaç kavuğu olarak algılanabilmektedir.

Görsel 13.Casa Batllo-Barcelona 1906 (URL 13).
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 13' de Antoni Gaudí'nin ikonik tasarımlarından biri olan Casa Batlo'dan bir iç mekân örneği verilmiştir. Mekan donatı elemanlarının asimetrik bir düzende sıralandığı bu iç mekan örneğinde mekandan ayrılmış özel bir alanın tasarlandığı görülmektedir. Bu özel alan, organik formu sebebiyle mekanın elemanlarıyla bütünlük oluşturmakta, içine yerleştirilen şömine ve oturma elemanları ile mekana nitelik kazandırmaktadır.

Duvarda açılmış mantar şeklini andıran bu formun, stilin diğer tasarım örneklerinde de kullanıldığı görülmektedir. Şömine gövde ve bacasında kullanılan bakır malzeme, niş içindeki seramik karolar, mekânın genel renk paleti ve malzeme seçimiyle uyumluluk göstermektedir. Durmuş Ataş (2024), renk ve doku uyumunun mekana etkisini şöyle değerlendirmiştir *"Formların ilişkileri benzer dokuların bir araya gelişi ve renk uyumları iç mekanda bulunan donatı elemanları arasında bir yakınlaşmaya sebep olarak uyumlu bir bütün oluşturmada önemli rol oynamaktadır"* (Durmuş Ataş, 2024: 60). Sanatçının iç mekan tasarımlarında da, mekanın elemanlarının form birliği ve bütünlüğü bağlamında uyumluluk gösterdiği, kullanılan malzeme doku ve renklerin birbirlerini tamamlar nitelikte ve benzerlikte olduğu görülmektedir. Duvarlar, tavan, zemin ve şömine arasında kurgulanan bu yumuşak bağ sayesinde görsel dengenin sağlanmış, mekânın yaşayan hareketli organik dokusu, bütüncül uyumu oluşturmuştur.

Görsel 14. Casa Navas-Barcelona (1901-1908) (URL 14).
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 14'de verilmiş iç mekan örneğinde, mekan içinde şömine için ayrılan tanımlı bir alan olduğu görülmektedir. Ahşap çerçeveler ile mekandan ayrılan bu özel alan, ışık alması amacıyla vitray camlarla giydirilmiş, şömine çerçevesinde ve alınlıkta, ahşap oyma, seramik ve demir işçiliği kullanılmıştır. Şömine alınlığı, mekânın odak noktası olarak tasarlanmış, ahşap malzeme seramik karolar, vitraylar ve mobilyalarla uyumlu bir bütünlük oluşturulmuştur. Mekanın elemanlarında, malzeme çeşitliliği, doğadan gelen temalar ve akışkan formlar sayesinde sıcak, renkli ve gizli bir atmosfer oluşturulmuştur. Antoni Gaudí'nin tasarımlarında sıkça görülen organik akışkanlık ve doğa teması, bu mekânda da detaylarda hissedilmektedir. Şömine, vitray ve mobilyalar gibi elemanların birbirleriyle olan kusursuz ilişkisi, mekânın Modernizm estetiğinin zarafetini öne çıkaran bir sanat eserine dönüşmesini sağlamıştır.

Görsel 15. Casa Bures-Barselona (1900-1905) (URL 15)
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 15'de verilmiş iç mekan örneğinde, mekan içinde gizli bir bahçeyi andıran bu özel alanın Art Nouveau stilinin kıvrımlı hatlarına sahip olduğu, bitkisel motiflerle çerçevelerin süslendiği görülmektedir. Oluşturulmuş özel alan içine şöminenin sağ ve sol yanına oturma elemanları yerleştirilmiş, ısı ve ışıktan faydalanabilmek

amacıyla ahşap çerçevede organik formlarda açıklıklar bırakılmıştır. Şöminenin üzerindeki kabartmalar, pastoral sahnelerle mekânın sanatsal değerini arttırırken, kabartmaların zarifliği, dönemin el işçiliğine verilen önemi ortaya koymaktadır. Yapılan literatür taramalarında elde edilen bilgilere göre çocuk odası olarak tasarlanmış olan bu mekanda, şömine alınlığının üst kısmı, hansel ve gretel masalını resmederek mozaiklerle işlemişlerdir. Bu pastoral süslemeler mekanın duvarlarında şömine süslemeleriyle uyum sağlayacak nitelikte ve özelliklerde mekanın tüm duvarlarında kullanılmıştır. Bronz malzemeden yapılmış orijinal şömine alınlığının ise yapının mevcut durumuna göre yerinde bulunamadığı belirtilmiştir(url 14).

- Mobilya ile bir bütünü oluşturan şömineler

Art Nouveau stili mobilya tasarımlarının fonksiyonel anlamda bir çok işleve karşılık verebilecek nitelikte tasarlandığı bir çok örnek karşımıza çıkmaktadır. Mobilyanın organik formunun kıvrımlı hatlarıyla diğer mobilyalarla ve mekanla arasında hareket ve canlılık barındıran bir bağ kurduğu görülmektedir. Biçimsel tasarım kadar işlevselliğe önem veren tasarımcıların iç mekan tasarımlarında duvar şömineleri ile bütünlük oluşturacak biçimde mobilyalar tasarladıkları görülmektedir. Tasarlanış biçimi ile şöminelerin mobilyaya entegre edildiği bu örnekler, işlevsellik ve görsel anlamda mekanın tasarımsal niteliğini arttırmaktadır.

Görsel 16. Horta Museum- Brussels, Belgium (1898-1901)(URL 16)
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 16'de Victor Horta tasarımı bu iç mekan örneğinde duvar açılımlarına bakıldığında duvarın kirişler yardımıyla üç eşit parçaya bölündüğü simetrik bir düzen hakimdir. Duvarın orta bölümünde bulunan mobilyanın hem depolama hemde şömine kullanımına uygun bir biçimde tasarlandığı görülmektedir. Çeşitli işlevlere uygun olarak tasarlanmış bu mobilyanın, cam kapaklardan oluşan saklama alanları ile açık raflardan oluştuğu, bunlara ek olarak şömine haznesini içinde barındırdığı görülmektedir. Şömine haznesinin çerçevesinde mermer ve metal malzeme kullanılarak ahşap mobilya içinde şöminenin kullanımı elverişli hale getirilmiştir. Mobilyanın sağ ve sol duvarlarında aynı ahşap malzemenin kullanıldığı çift kanatlı kapılar tasarlanmıştır. Duvarlarda kullanılan seramik ve mermer malzemenin renk, doku uyumunun mekanın elemanları ve mobilyalar ile bütünlük sağladığı görülmektedir.

Görsel 17. Henry Van der Velde tasarımı mobilya-şömine örneği (URL 17).
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Görsel 17'da verilen mobilya örneğinin duvar şöminesi ile bütünlük oluşturacak biçimde tasarlandığı şöminenin mobilyaya işlevsel anlamda nitelik kazandırıldığı görülmektedir. Kullanılan dalgalı, kavisli formlar, ve bitkisel süslemeler karakteristik Art Nouveau stil özelliklerindendir. Şömine alınlığı bronz malzeme ile kaplanmış, şömine üst paneli vurgu amacıyla yükseltilerek öne çıkarılmıştır. Şömine alınlığı bitkisel motiflerle renklendirilmiş, üstündeki ahşap bölüme ayna yerleştirilmiştir. Mekana özel tasarlanan mobilyanın, kitaplık veya depolama elemanı olarak kullanılmasının yanı sıra şöminenin mobilyada vurgu noktasını oluşturduğu, mekanda ısıtma işlevini yerine getiren şöminenin mobilya ile işlevsel bir bütün oluşturduğu görülmektedir.

"Bu dönemin tasarımcılarından Belçikalı Henry Van de Velde, yapı-mekân-donatı üçlüsünün dil birliği içinde olmasına, bir bütünün parçalarını oluşturmasına önem göstermiştir"(Çapanoğlu, A.,2014: 52).

Görsel 18. *Hector Guimard* tasarımı mobilya-şömine örneği (URL 18).
(Bu kolaj Hale Durmuş Ataş tarafından tasarlanmıştır)

Gesamtkunstwerk (bütünlüklü sanat eseri) anlayışı olarak bilinen, bütüncül tasarım anlayışını destekler nitelikte olan bu örnekte (görsel 18) mobilyanın şömineyi saran bir biçimde tasarlandığı, form birliği ve bütünlüğünün sağlanarak ahşap malzeme ile tezat oluşturulup şömineye vurgu yapıldığı görülmektedir. Bir çeşit seramik malzemeden (stoneware) yapılmış bu şömine alınlığının, armut ağacından yapılmış bir mobilyanın kıvrımlarından oluşturulmuş eğrisel alan içine yerleştirildiği görülmektedir (URL 17).

Sonuç

Bu çalışma Art Nouveau stili iç mekan tasarımlarında, şöminenin mekan içinde kullanımının, mevcut tasarımlar üzerinden değerlendirilmesi üzerine yapılmış, şömine ve alınlıklarının, iç mekanda tasarlanış biçimleri, malzeme, doku, renk ve biçimsel benzerlik üzerinden değerlendirilmiştir. Stilin tüm eserlerinde sanat ve zanata verilen önem dikkati çekmekte, tasarım anlayışı olarak çalışmalarda temel tasarım ilkelerinin dışına çıkılmadığı görülmektedir. Art Nouveau stili iç mekan tasarımlarında, mekan ile elamanları arasında bütünlük sağlayan, form birliği ve malzeme uyumunu karşılar nitelikte, birbirinden farklı özellikte ve nitelikte bir çok şömine ve alınlık örneği karşımıza çıkmaktadır. Yapılan literatür taramalarında da görüldüğü gibi akımın sanatçıları kendine özgü tasarım anlayışlarını Art Nouveau'nun karakteriyle harmanlayarak mekan ve mobilya ile uyumluluk gösteren şömineler tasarlamışlardır. Özdemir(1994), mekanı oluşturan donatı elemanları ve öğelerin, mekanın örgütlemesinde ayırıcı, odaklayıcı, birleştirici yada yönlendirici etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir (Özdemir, 1994: 13). Art Nouveau stili mekanlarda'da şöminenin mekan içinde tasarlanış biçimine bakıldığında, şöminelerin mekanın elemanları ve mobilyalar arasında birleştirici ve odaklayıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Örneklerde de görüldüğü gibi, mekanın elemanlarından duvarlar eşit parçalara bölünmüş, denge ve oran göz önünde bulundurularak, şömine mekanda vurgu noktası haline getirilmiştir. Şömine kimi zaman bir konsolun parçası olarak tasarlanmış, kimi zaman oturma elemanlarını birbirine bağlayan, bağlayıcı rol üstlenmiştir. Şöminelerin bağlayıcı ve birleştirici bir unsur olarak mekanda kullanımı, mekanın elemanları ve mobilyalar ile form birliği, malzeme uyumu bakımından bütünlük oluşturduğu, temel tasarım ilkelerinden Vurgu, simetri/Asimetri, Ritim, Oran ve Denge ilkelerini karşıladığı görülmektedir. Yapılan literatür taramaları sonucunda derlenen iç mekan analizlerinden, farklılık gösteren şömineler çekip çıkarılmış, Art Nouveau stilinin tasarım anlayışı, şöminelerin tasarlanış biçimleri üzerinden analiz edilmiştir.

Şöminelerin tasarlanış biçimlerine alternatif bir bakış açısı getirilerek;

- İç mekanda odak(vurgu) noktasını oluşturan, farklı form ve malzemelerle tasarlanan şömineler
- Mekan içinde ayrılmış özel alanlar için tasarlanan şömineler
- Mobilya ile bir bütünü oluşturan şömineler

olmak üzere Art Nouveau şömine ve alınlıklar, üç başlık altında incelenmiştir. Şöminelerin bu başlıklar altında incelenme sebebi, Art Nouveau stili iç mekan tasarımlarında şöminelerin tasarlanış biçimlerini, tasarımsal düşüncenin çeşitliliğini ve işlevselliğini gösterebilmektir. Art Nouveau sanatçılarının tasarım anlayışının prensiplerini kavramak, iç mekanda bütünlüğün sağlanması hususunda, iç mimarlık öğrencilerinin tasarım anlayışının geliştirilmesinde fayda sağlayacaktır. Şöminenin mekanın elamanı olarak diğer elemanlarla ve mobilyalarla bağlayıcı niteliğe sahip olması, mekanda vurgu (odak) noktasını temsil etmesi, tasarım birliği ve bütünlüğü bağlamında önemli değerlerdir. Akımın sanatçılarının tasarıma kattığı özgün ifade, zengin nitelik ve bütüncül uyumun tasarım ilkeleri bağlamında kavranması, günümüz mekanlarında şömine tasarımlarının benzerlik gösteren ifadesini geliştirmek adına, örnek alınması büyük önem arz etmektedir.

Kaynaklar

Ağatekin, Mustafa, Turan, Nihal. "Art Nouveau Akımı'nın Cam Sanatına Yansımaları" idil, 62 (2019 Ekim): s. 1355-1374. doi: 10.7816/idil-08-62-09.

Ayaydın, A. (2015). "Art Nouveau Akımına 21. Yüzyıl Perspektifinden Bir Bakış". Ulakbilge, 3 (6), s.59-73.

Balkan, S. (2017). "Alphonse Mucha'nın Eserlerindeki Tipografik ve Görsel Elemanlar Arasındaki İlişkinin Temel Tasarım İlkeleri Açısından İncelenmesi". İdil, 6 (33), s.1485-1502.

Baytar, İ. (2019). *"Osmanlı'da Art Nouveau Üslubu Ve Mobilya Örnekleri İle Emile Gallé"* Sanat Tarihi Dergisi, XXVIII/2, Ekim | October, 2019, 455-471.

Birol Özerk, G. (2013). *Büyülü Kent: Paris.* Megaron Balıkesir, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi, Mart

Boyla, O. (2016). *Mobilya Tarihi.* Http://www.youblisher.com/p/589306 Mobilya Tarihiekitaplarim tr gg/

2013, sayı 16, s. 46-53.

Brabazon,T. & Redhead, S. (2013). *The British Bauhaus? Jp Hully and an Unwritten History Of British Modernism*, Online Journal Of Art And Design, Volume 1, Issue 4 (http://ojad.emu.edu.tr/articles/14/144.pdf, 6.11.2015)

Bridge, N. (2015). *Mimarlık 101: Mimari Üsluplar, Önemli Yapılar ve Ünlü Mimarlar Hakkında Bilmeniz Gereken Herşey.* Say Yayınları, İstanbul.

Çapanoğlu, A. (2014). *"Konut yaşama mekanlarında kullanılan stillerin kullanıcı tercihleri üzerindeki etkisi".* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Calloway, S. Ve Cromley E. (1991). *The Elements Of Style,* A Practical Encyclopedia of Interior Architectural Details from 1485 to the Present.,Sımon&Schuster INC.

Ching F.D.K. (2004). *İç Mekan Tasarımı (Resimli).* Yem Yayınları. İstanbul.

Collette Q. Ve diğ., (2010). *Victor Horta 's Iron Architecture: a Structural Analysis,* In: Advanced Materials Research, Vol. 133-34, Trans Tech Publication, pp. 373-78.

Durmuş Ataş, H. (2024). *"İç Mekan ve Mobilyada Stil Kavramı Bağlamında Birim Bütün İlişkisi ve Uyumunun Modern Dönem Örnekleri Üzerinden İrdelenmesi, Tasarımda Uyum Cetveli Önerisi".* (Doktora tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hasol, D. (1975). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü,* Yem Yayın, İstanbul.

Haydaroğlu, M., (2011). *"Bütünsel Yapıt: Gesamtkunstwerk",* Sanat Dünyamız, 121, İstanbul, 3.

Krastiņš, J. (2023). *Nancy Art Nouveau Architecture.* Architecture and Urban Planning, 19(1), 66-75.

Madsen T. S. (1975). *Sources of Art Nouveau.* New York: Da Capo Press.

Nasir, Osama, ve diğ. (2022). *"Analyzing the Architecture of Antonio Gaudí with Reference to Art Nouveau Style: An Inspiration from Nature."* Architecture Engineering and Science 3 (2022): 309.

Özdemir, İ. (1994). *"Mimari mekanın değerlendirilmesinde mekan örgütlenmesi kavramı: Konutta yaşama mekanları".* (Doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Selz P. Ve Constantine M. (1960). *Art Nouveau: Art And Design At The Turn Of The Century.* MOMA.

Swofford, K. (2010). *Victor Horta's Vision: Art Nouveau, Fusion of Function and Form. Elements,* 6(2). Https://doi.org/10.6017/eurj.v6i2.9031

TDK. (2021). Güncel Türkçe sözlük içinde. Erişim 28 Kasım, 2024, https://sozluk.gov.tr/

Wilkinson, P. (2015). *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Mimarlık Fikri*, Çeviri: Volkan Atmaca, Bkz Yayıncılı Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Yüksel, F. (2012). *"Mekanın algılanmasında estetik bütünlük açısından kompozisyon",* (Sanatta Yeterlik Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

URL 1 https://www.muchafoundation.org/en/gallery/themes/theme/art-posters/object/278 (20.10.2024).

URL 2 https://nl.wikipedia.org/wiki/Hotel_Tassel

https://www.almanart.org/Art-Nouveau-Art-1900-Modern-Style.html

https://tr.pinterest.com/pin/7248049373735815/

URL 3 https://tr.pinterest.com/pin/137430226126485919/

https://www.iconichouses.org/foto/houses/la-pedrera.jpg

URL 4 https://www.cambridge2000.com/gallery2/html/2010/P72042040e.html (12.10.2024)

URL 5 https://tr.pinterest.com/pin/471329917246002160/

URL 6 https://www.metmuseum.org/art/collection/search/238022 (11.11.2024)

URL 7 https://www.customfurniture-doub.com/interiors/butterfly.html

URL 8 https://www.christies.com/lot/lot-a-tiled-metal-fireplace-surround-the-design-1783017/?

URL 9 https://woodweb.com/galleries/project/posts/2111.html (19.11.2024)

https://tr.pinterest.com/pin/383368987051396108/

https://tr.pinterest.com/pin/ARf_YA7H85AnWrNgMcrzgEv2KDS8KtYtoqxFogQpbsCYo50OG3gNsv4/

https://www.heritagefireplacecentre.com/antique-fireplaces/1930-art-deco-fireplaces.htm

https://www.aufildescouleurs.com/604-the-craftsman-wallpapers?p=2

URL 10 https://www.gettyimages.de/fotos/hotel-solvay (10.09.2024)

URL 11 https://www.parisladouce.com/2021/07/musee-carnavalet-histoire-de-paris.html?m=1(19.11.2024)

https://tr.pinterest.com/pin/383368987049110988/

URL 12 https://disgusting men.com/art/ar-nuvo-chevo/

https://tr.pinterest.com/pin/704743041721029796/

URL 13 https://thetravellette.com/casa-batllo-einmal-maerchenland-und-zurueck/

https://www.archdaily.com/90689/ad-classics-casa-batllo-antoni-gaudi

URL 14 https://www.mapilife.com/es/listings/casa-navas-reus/

URL 15 https://casaburesproject.com/en/restoration/the-lost-metal/

https://art-nouveau.livejournal.com/564189.html

URL 16 https://art.nouveau.world/victor-horta

URL 17 https://tr.pinterest.com/pin/353462270744744240/

URL 18 https://www.1stdibs.com/furniture/building-garden/fireplaces-mantels/hector-guimard-fireplace-chimney-piece/id-f_611936/#zoomModalOpen

https://www.flickr.com/photos/51366740@N07/10423273375/in/photostream/

İDİL

A SCRUTINY OF ART NOUVEAU STYLE FIREPLACES IN THE CONTEXT OF THE SPACE–FURNITURE RELATIONSHIP

Hale Durmuş Ataş

ABSTRACT

The Art Nouveau movement emerged as a reaction against the monotonous mass production of the industrial era, proposing a design philosophy that harmonized art and craftsmanship with functionality. Through the concept of the Gesamtkunstwerk (total work of art), Art Nouveau designers established a unified design language characterized by originality and distinct formal qualities. This study examines fireplaces as focal points within Art Nouveau interiors to illustrate the integration of coherence and functionality—key concepts in interior architecture education. Specifically, the relationship between fixed elements (fireplaces) and movable elements (furniture) is evaluated to offer an alternative perspective on spatial organization. Comparative analysis reveals that, unlike many contemporary designs where fireplaces often appear detached from the overall interior, Art Nouveau fireplaces serve as unifying elements through material harmony and formal unity. Utilizing qualitative research methods, this study compiles and analyzes relevant examples to demonstrate how formal and material integrity contributes to visual and functional comfort. Ultimately, these analyses aim to enhance interior architecture students' understanding of holistic design by emphasizing the unifying role of the fireplace in the interior-furniture relationship.

Keywords: Art Nouveau, Interior Design, Spatial Integrity, Fireplace, Furniture Design, Holistic Design